

Fjärrvärme i Gamla Stan

Arkeologisk förundersökning 1992

Frejagatan, Bremergatan, Väster långgatan, Molinsgatan,
och Kv Valnötsträdet

NATIONELLA RAPPORTPROJEKTET

Cecilia Ring

KALMAR LÄNS MUSEUM

Arkeologisk rapport 2008

Fjärrvärme i Gamla Stan

Arkeologisk förundersökning 1992

Frejagatan, Bremergatan, Väster långgatan, Molinsgatan,
och Kv Valnötsträdet

Författare	Cecilia Ring
Copyright	Kalmar läns museum
Redaktion	Per Lekberg, Seija Nyberg
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

Abstract

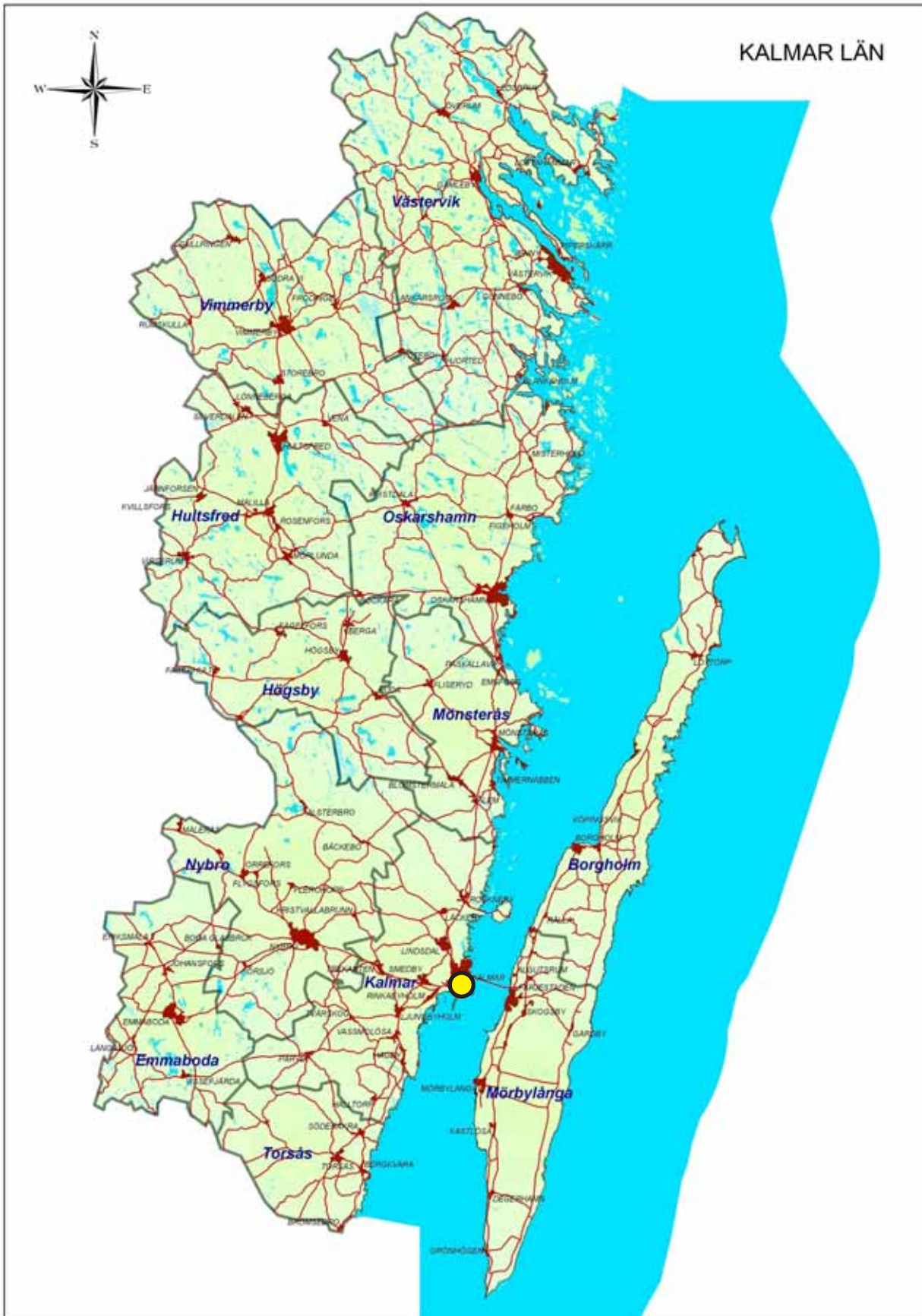
Keywords: Old Town, Kalmar

In 1992 an archaeological excavation was performed in the Old town of Kalmar, Småland, by Kalmar County museum. The excavation was initiated by plans to wire the area for district heating.

This report is a compilation of the documentation material from the excavation and was written as a part of the project “National Archaeological Reports 2008”. At the excavation the medieval town wall was found together with cultural layers.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	9
Syfte	9
Fornlämningsmiljö	10
Tidigare undersökningar	11
Metod	11
Resultat	11
Fynd	11
Sammanfattning	11
Tekniska och administrativa uppgifter	13
Litteratur	14
Bilagor	15

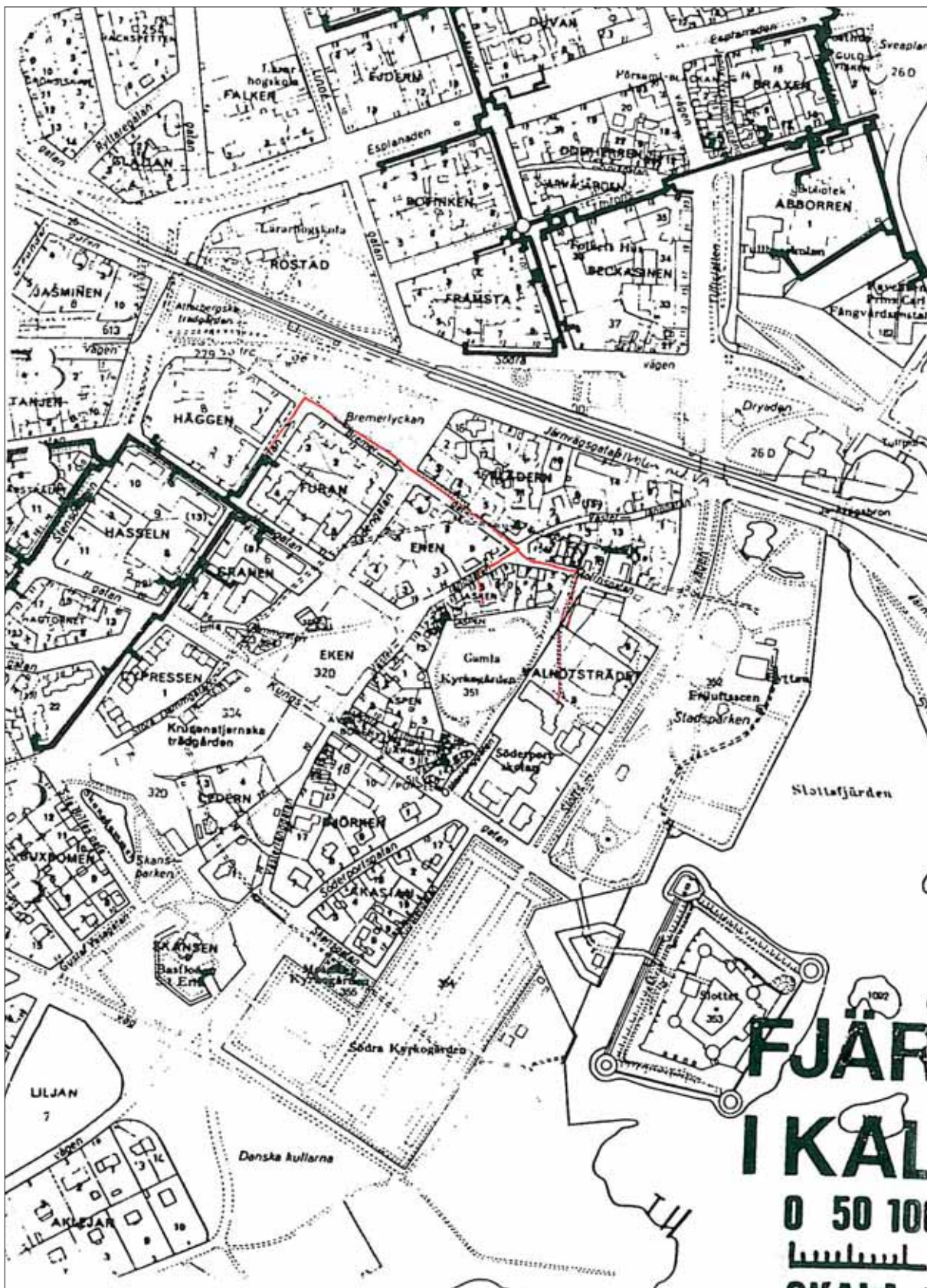

Karta över Kalmar län med undersökningsområdet markerad.

Sammanfattning

Under hösten 1992 genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av schaktövervakning i samband med att Kalmar Energi skulle lägga ner ledningar för fjärrvärme. Schakten grävdes i Gamla stan i Kalmar inom den medelti-

da stadskärnan. På ett ställe påträffades den medeltida stadsmuren. Enligt beslut fick muren inte skadas utan genombrott fick göras på redan tidigare skadade ställen. Ett fåtal fynd av yngre rödglaskeramik påträffades men tillvaratogs ej.

Figur 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 4G 6g Kalmar4. Ledningssträckan markerad med röd linje.

Inledning

Under 1992 sökte och fick Kalmar Energi AB tillstånd att gräva för fjärrvärmeledningar i Frejagatan, Bremergatan mf, Kv Valnötsträdet och Aspen, i Gamla stan, Kalmar. Först gjordes en provgrävning på 3-4 platser (Lst dnr 220-6118-92) som skulle påvisa om ytterligare undersökningar krävdes. Vid provundersökningen påträffades den medeltida stadsmuren och ett beslut om förundersökning fattades av Länsstyrelsen i Kalmar län 1992-09-22. Beslutet kom sedan att utökas till att även omfatta Kv Flädern (Lst beslut 1992-12-28)

Syfte

Syftet med undersökningen att dokumentera och undersöka eventuella lager och lämningar från 1600-talet och äldre som kunde påträffas i samband med schaktningsarbetet. Skulle man träffa på den medeltida stadsmuren fick den inte skadas utan fick följas till dess att man hittade ett tidigare genombrott.

Figur 2. Murens placering vid Bremergatan.

Fornlämningsmiljö

Kalmar stad anlades omkring år 1200. Möjligt byggdes den kastal som föregick slottet något årtionde tidigare. Nils Blomkvist har nyligen velat precisera stadsgrundandet till någon gång mellan 1175 och 1182 (Blomkvist 2005). Staden blev en av Sveriges viktigaste under medeltiden, vilket bl.a. bidrog till att drottning Margareta förlade unionsförhandlingarna hit. Staden försågs med mur kring sekelskiftet 1300. Muren mot sjösidan byggdes i början av 1400-talet.

De dominerande byggnaderna var slottet och S:t Nikolai kyrka (vanligen omnämnd som bykyrkan). Andra viktiga byggnader i staden var svartbrödraklostret, rådhuset, S:t Kristofers gilles två hus och våghuset.

På 15- och 16-hundratalen byggdes stadens befästningar om för att anpassas till den nya tidens krigsteknologi. Efter Kalmarkriget 1611-1613 var stadens bebyggelse dock ödelagd och när staden återuppbyggdes infördes en helt ny stadsplan med radiellt gatunät. Denna period blev mycket kortvarig. Efter en stor brand 1647 flyttades staden till platsen för dagens centrum, Kvarnholmen. Den resterande bebyggelsen i Gamla staden revs och en del av byggnadsmaterialet återanvändes på Kvarnholmen, kyrkan sprängdes och murarna jämnades med marken. Kalmar är på grund av detta en av våra bäst bevarade medeltidsstäder – under mark - eftersom senare tids centrumbebyggelse varit på

Kvarnholmen. Av samma skäl är också staden arkeologiskt relativt lite utforskad. Inom det medeltida stadsområdet finns kulturlager med en mäktighet på omkring 2 meter.

Området som kom att beröras vid nedläggelsen av fjärrvärme ligger inom fornlämning 94, stadslager från medeltid fram till 1600-talet, i Kalmar socken. Ledningsdragningen kom att beröra både insida och utsidan av den medeltida stadsmuren.

Tidigare undersökningar

Ett flertal undersökningar har gjorts i samma område och i närområdet till den under 1992 år genomförda undersökningen. Oftast har det varit undersökningar i form av schaktövervakningar inför nedläggandet av olika typer av ledningar. Bland annat har det påträffats lämningar efter kullerstensläggningar, källar- och husgrunder grunder samt intakta kulturlager. År 1986 påträffades i Västerlånggatan rester efter en keramikverkstad. Lämningarna bestod av felbrända keramikprodukter och rester av ugnar. Nästan 50 kg keramik, lera olika käriltyper och kakel. Fynden har daterats till 1640-talet. I botten på en skärva stod det nämligen skrivet 1647. I de historiska källorna finns det upptaget fem krukmakare som var verksamma i staden på 1600-talet. Verkstaden kan ha tillhört Albrecht Potttemakare.

Undersökningen

Metod

Undersökningen genomfördes som schaktövervakning. Muren rensades fram och sedan fick man följa muren för att hitta ett tidigare brott för att kunna gå igenom den utan att göra ingrepp i själva muren. Muren dokumenterades i plan och profil i skala 1:20. Undersökningen dokumenterades även med fotografier.

Resultat

Fjärrvärmeledningen skulle dras i Frejagatan, Bremergatan, Västerlånggatan, Molinsgatan och genom kvarteret Valnötsträdet. Utanför tomt 5 på Bremergatan påträffades den medeltida stadsmuren ungefär 0,4 meter under asfalten. Muren fick inte skadas utan man följde den tills en tidigare skada i muren gjorde att man kunde få ledningen förbi muren. Schaktet grävdes ner till steril nivå på både in- och utsidan av muren för att se hur lagerföljden var hela vägen ner till botten.

Ytterligare två profiler dokumenterades i fjärrvärmeschaktet, den ena i hörnet Bremergatan – Västerlånggatan och den andra i hörnet Västerlånggatan – Molinsgatan, se bilaga 5. Vid Bremergatan/Västerlånggatan var det förutom de nedre cirka 0,1 meterna påförda eller omrörda lager. I profilen vid Västerlånggatan/Molinsgatan gick flera olika kulturlager att urskilja.

Fynd

Vid framrensningen och dokumentationen av muren påträffades ett fåtal skärvor yngre rödgods i samband med rensning av muren. Dessa tillvaratogs ej.

Sammanfattning

Länsmuseet gjorde på uppdrag av Kalmar Energi AB under hösten 1992 en schaktövervakning i Gamla stan inför nedläggande av fjärrvärme. I schaktet påträffades på ett ställe, i Bremergatan, den medeltida stadsmuren varvid schaktningen avslutades och de rör som skulle läggas ner fick läggas ovanpå lämningen. Inga ytterligare undersökningar krävdes.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 22-6118-92

Kalmar läns museums dnr: 1295/92

Uv objnr: 47/92

Uppdragsgivare: Kalmar Energi AB

Landskap: Småland

Kommun: Kalmar

Socken: Kalmar

Fastighet: Frejagatan, Bremergatan, Väster Långgatan, Molinsgatan, Kv Valnötstradet

Fornlämningsnr: 94

Ek. karta: 4G 6g Kalmar

X koordinat: 6281 704

Y koordinat: 1533 426

M ö h: 6 –4 möh

Fältarbetstid: hösten 1992

Personal: Mikael Nilsson, Mats Blohmé, Eeva Rajala, Ingegerd Edling-Arnell, Kenneth Alexandersson

Diabilder nr: Au 125: 1-8

Fynd nr: Inga fynd tillvaratagna

Dokumentation: All dokumentation förvaras på KLM.

Inmätning: Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem RT90 2,5 gon V.

Dokumentation (* = bifogas)

Situationsplan, skala: 1:400

Profil, skala: 1:20

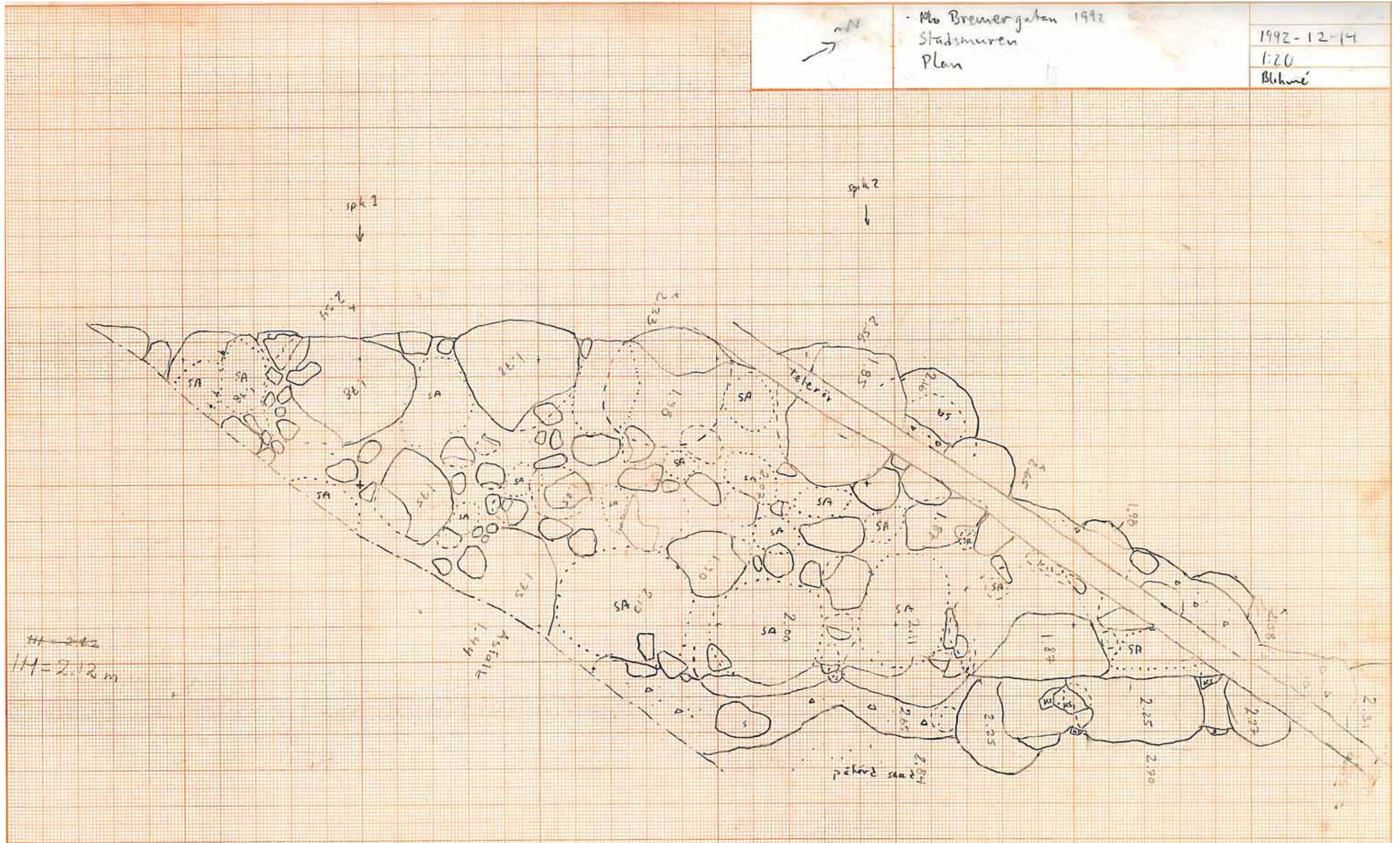
Övrigt material ingående i rapport: Fotolista*, fältritningar, utdrag ur ekonomiska kartan*

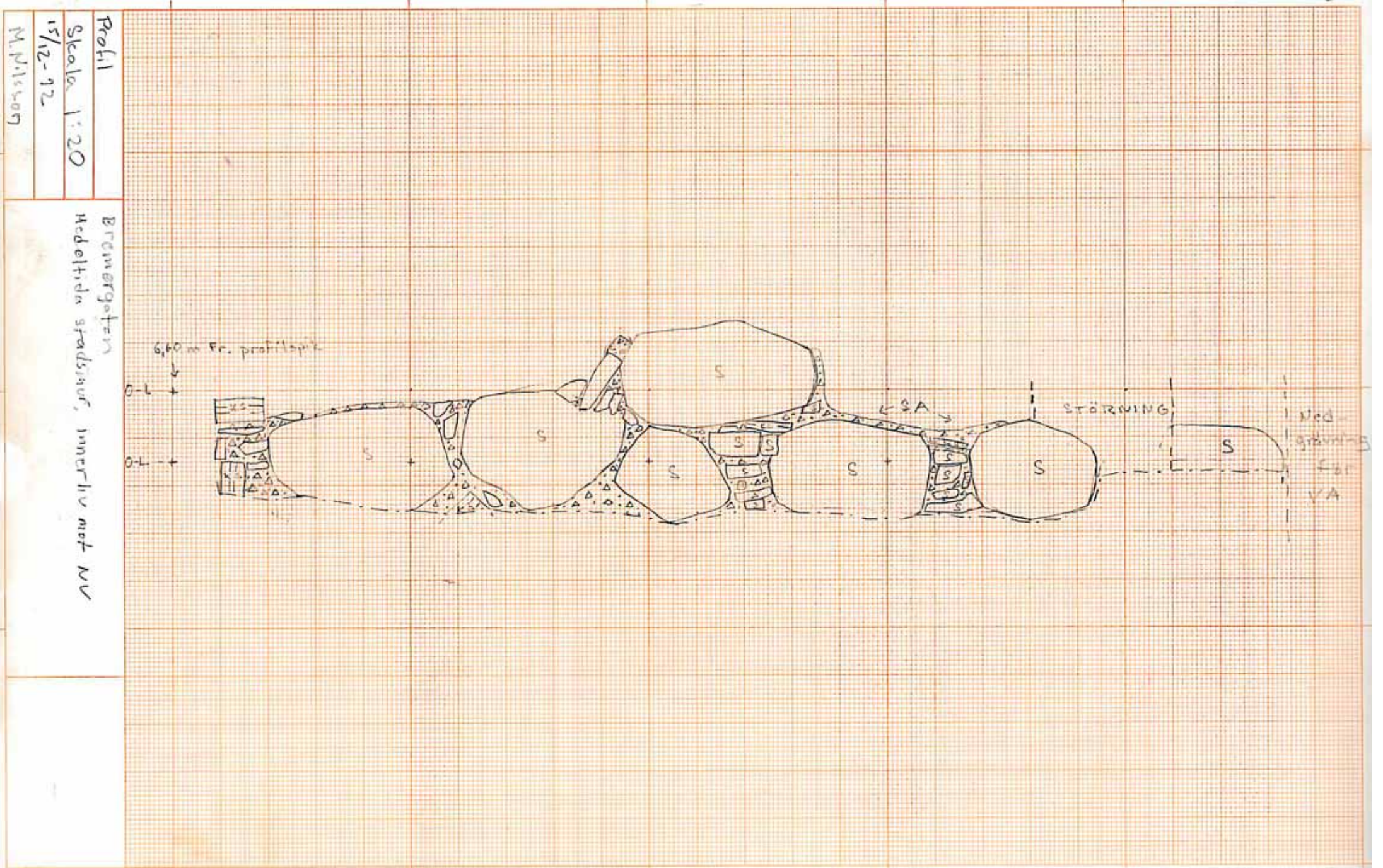
Litteratur

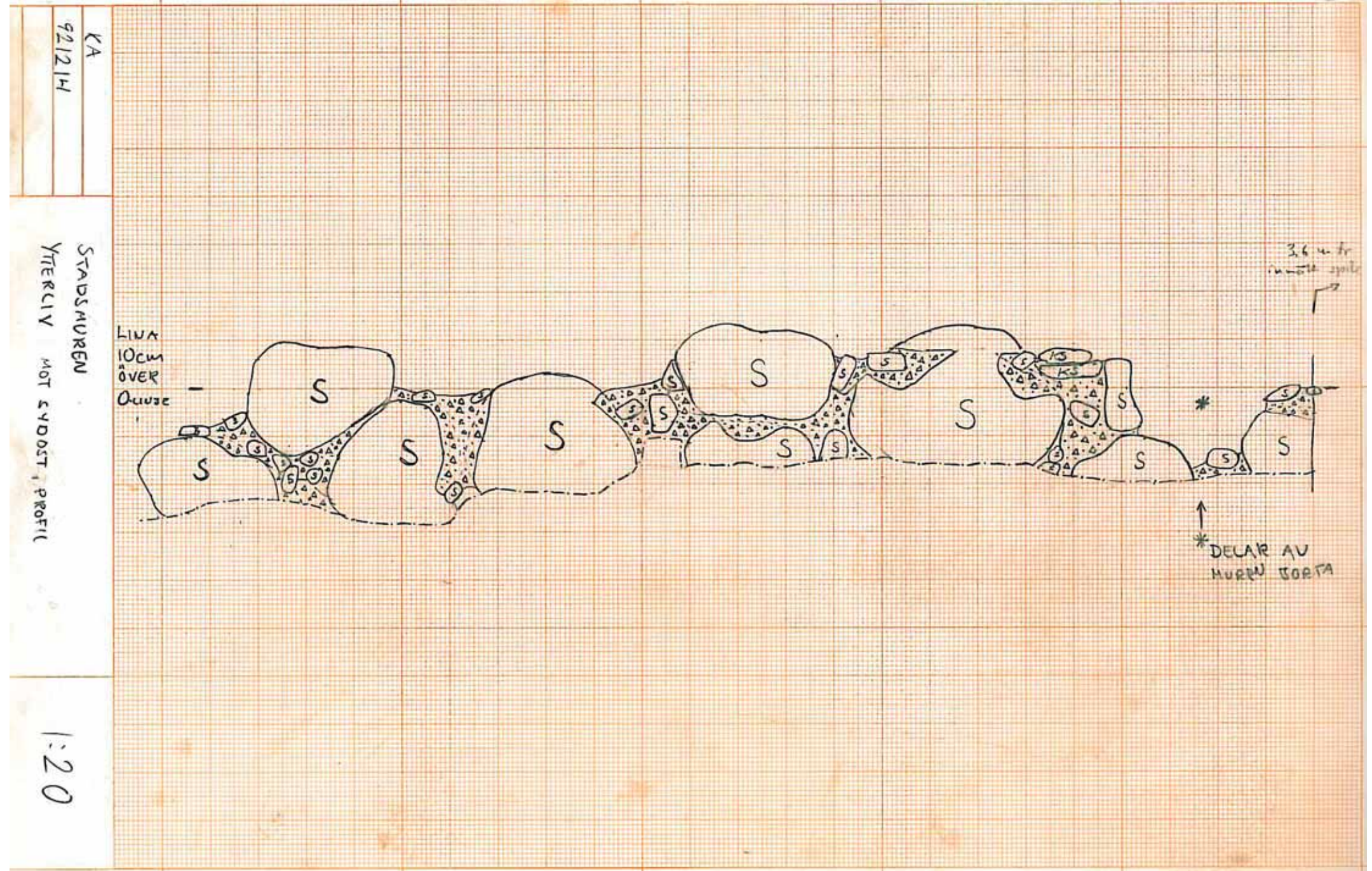
Blomkvist, Nils. 2005. The Discovery of the Baltic. The
Northen world. 15

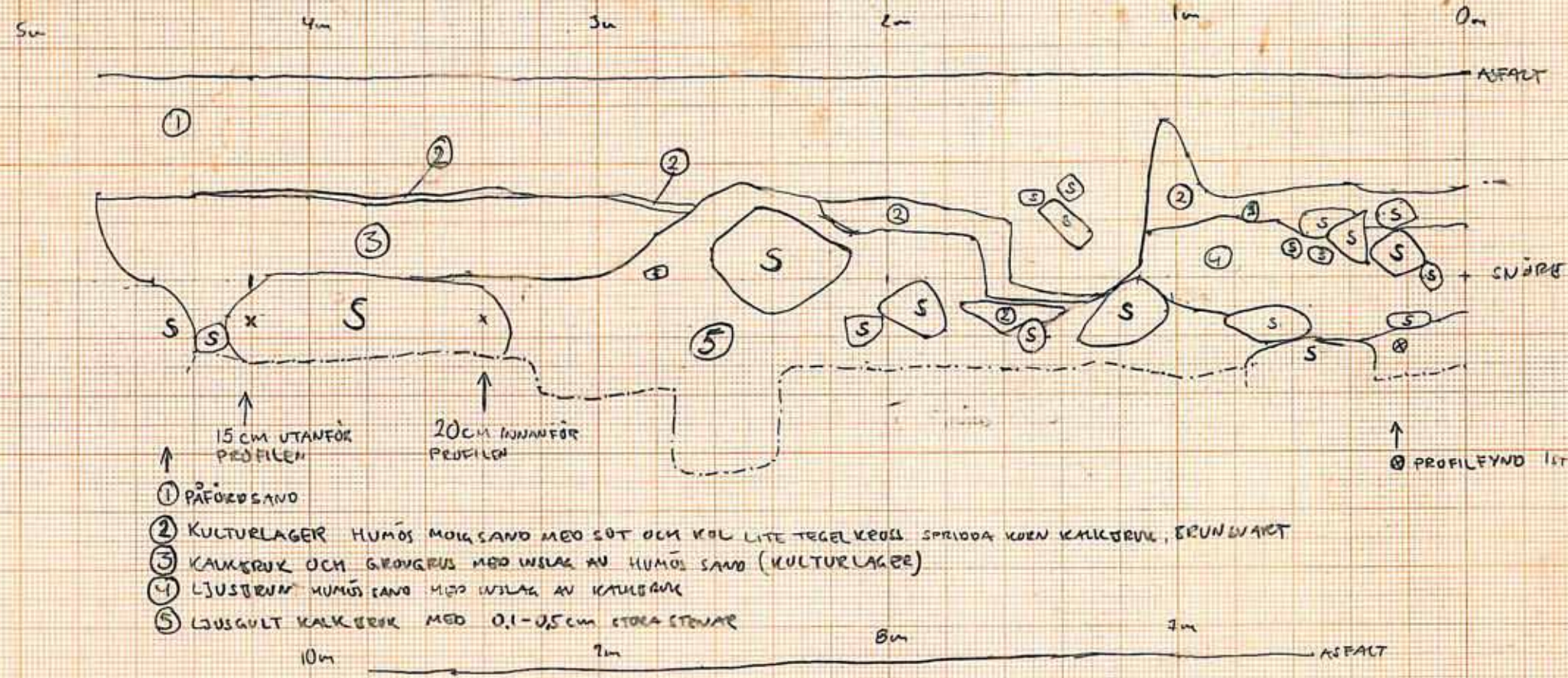
Bilagor

- Bilaga 1. Muren i plan
- Bilaga 2. Profil mot NV
- Bilaga 3. Profil mot SO
- Bilaga 4. Profil på in- och utsidan om muren
- Bilaga 5. Profiler i Molinsgatan och Västerlånggatan.
- Bilaga 6. Fotolista

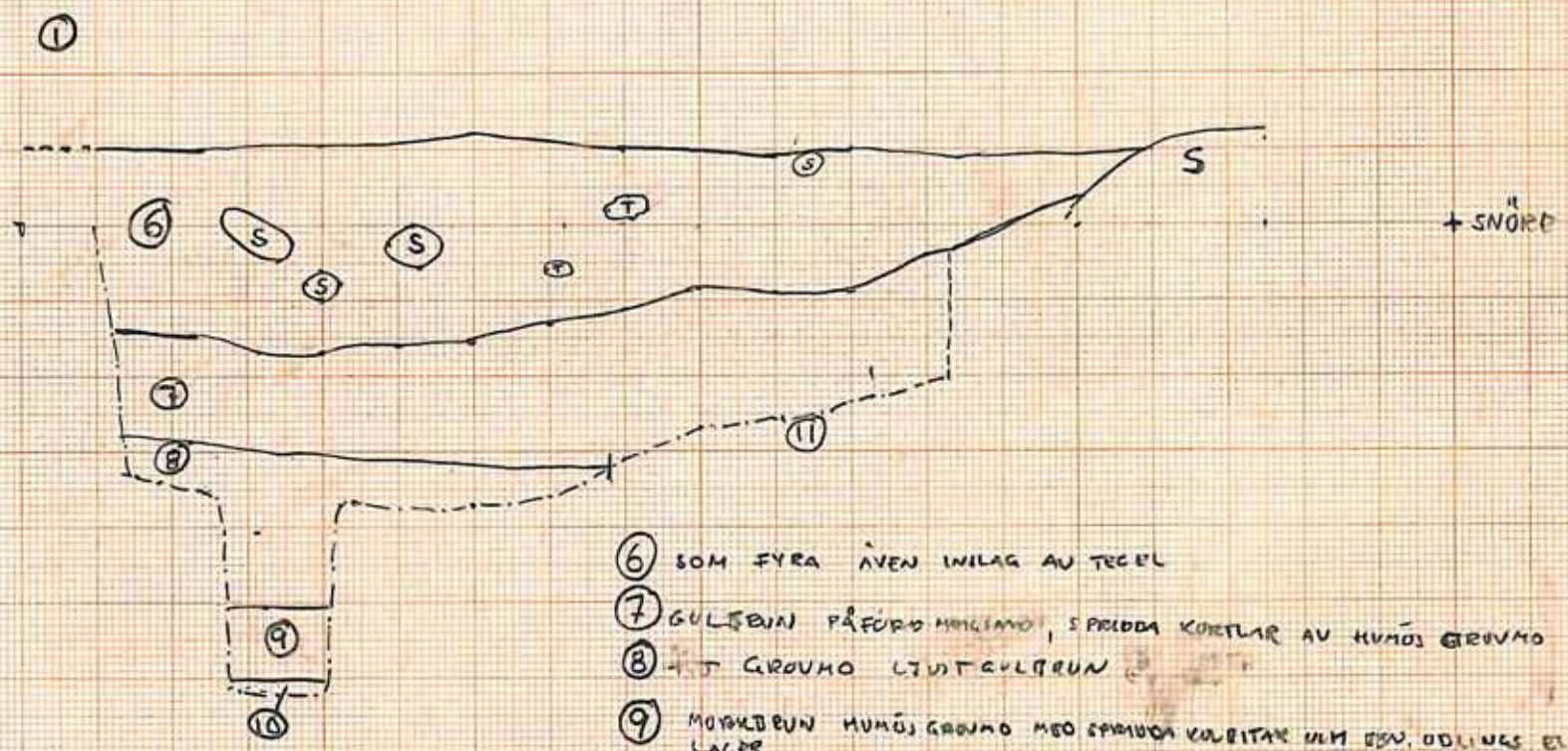

- ① PÅFÖRDSAND
- ② KULTURLAGER HUMÖS MÖJLSAND MED SÖT OCH KÖL LITE TEGELKROSS SPRIDDA KORN KALKBERUK, ERUNSVART
- ③ KALKBERUK OCH GROVGRUS MED INLAG AV HUMÖS SAND (KULTURLAGER)
- ④ LJUSBERUK HUMÖS SAND MED INLAG AV KALKBERUK
- ⑤ LJUSGULT KALKBERUK MED 0.1-0.5cm STORA STENAR

- ⑥ SOM FYRA ÄVEN INLAG AV TEGEL
- ⑦ GULDBRUN PÅFÖRD HINGLAMO, SPRIDDA KORNLAR AV HUMÖS GROVMO
- ⑧ T GROVMO LJUSGULTBRUN
- ⑨ MÖRKDBRUN HUMÖS GROVMO MED SPRIDDA KORNLAR UTM ISV. ODLINGS ELLER VEGETATION LAGER
- ⑩ LJUSBEIGE MD
- ⑪ SKAL AV KALKBERUK, STENAR PÅ PLATSEN

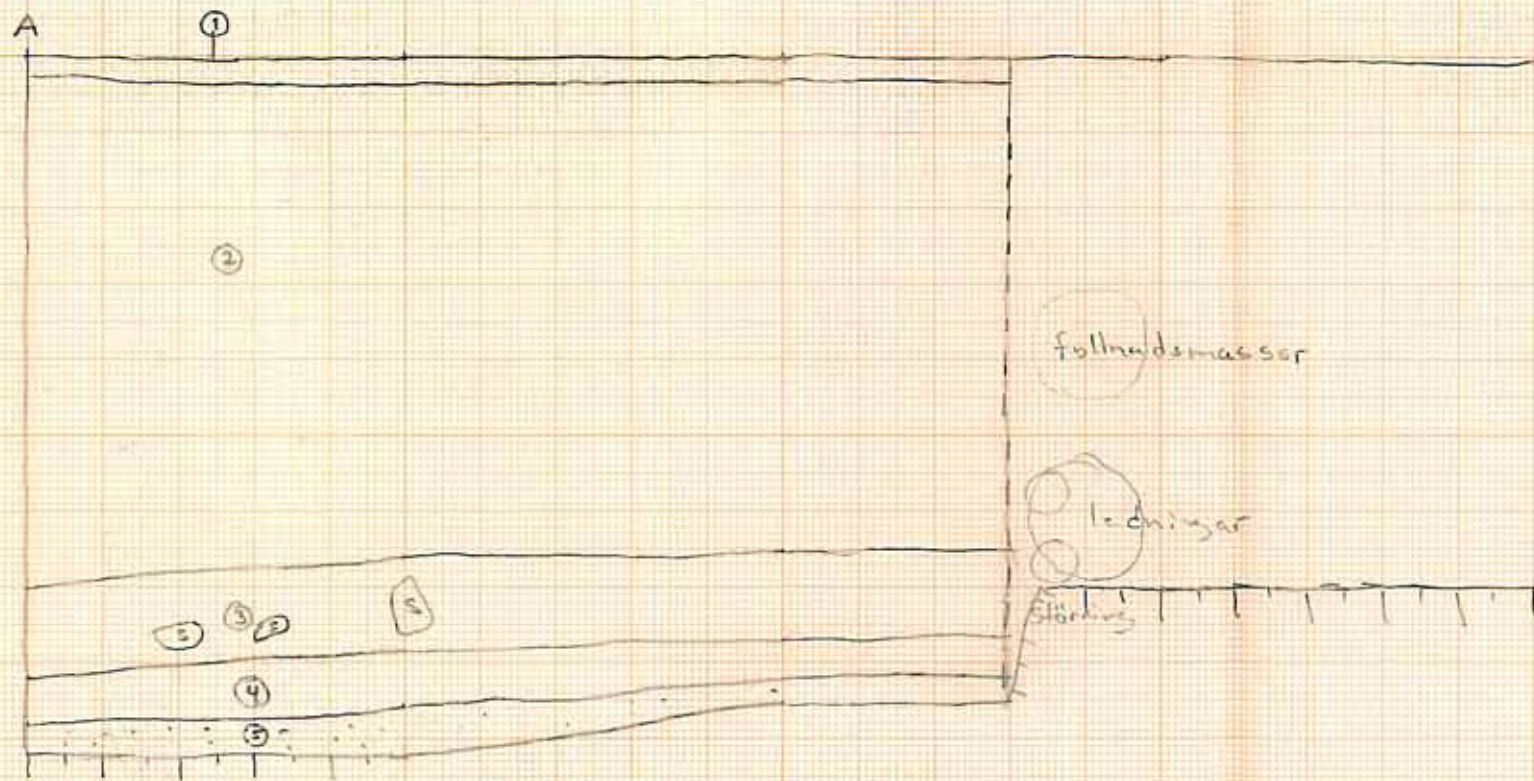
921211
KA

PROFIL DVEMERGATAN
STADSMUREN

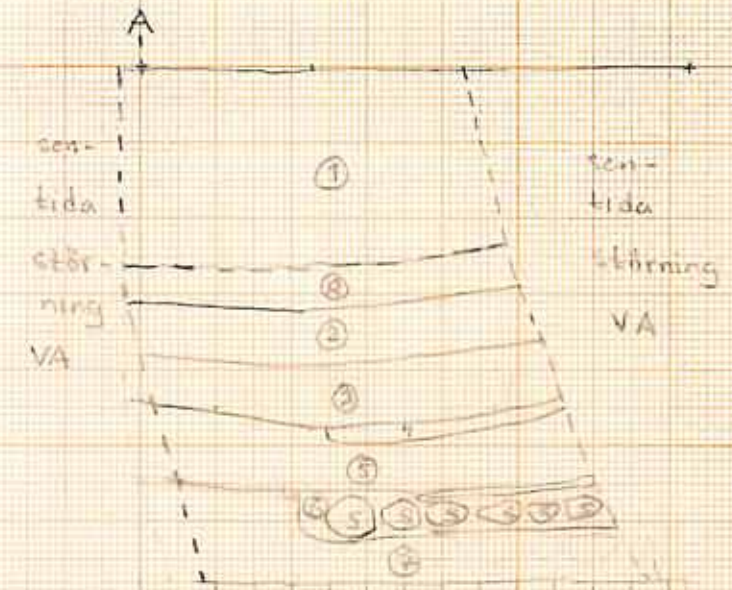
1:20

A) N profilspiken S m 214 gon
 om Nstaketörna Bemerg. -
 Västerlånggatan
 Profilens riktning 57-254 gon

- ① Astalt
- ② Påfördä och omvärda massor
- ③ Svart fett le-lager med stenar och talrika ben och inslag av keramik, lea-inslag av tegel (påförd?)
- ④ Grå-svart något sandigt le-lager (påförd?) enstaka tegel
- ⑤ brun-grå ^{svagt humös} sand med ~~svagt humös~~ inslag samt nyt sot. e ben

A: 6m 376 gon om husknut
 Västerlånggatan - Molinsgatan

- ① Påfördä massor
- ② Svart solig ~~fett~~ sand med talrika keramikskärvor
- ③ Brunsvart sotblandad sand med humösa inslag. Talrika keramikskärvor
- ④ Blågrön lera med inslag av lea e sand
- ⑤ Ljusgrå mjåla och sand
- ⑥ Humös sotblandad ~~mörk~~ brunsvart sand
- ⑦ Ljusgrå sand med humösa inslag
- ⑧ Brun humös sand med inslag av tegel e sot och sot

Fotolista diabilder**Landskap:** Småland**Socken:** Kalmar**Fastighet:** Bremergatan mfl

Förundersökning 1992

Huvudnummer Au 125

Nr	Motiv	Från	Datum
1	Muren framrensad	NV	1992-12-14
2	Muren framrensad	N	1992-12-14
3	Muren framrensad	NO	1992-12-14
4	Muren framrensad	O	1992-12-14
5	Muren framrensad, Kenneth Alexandersson fotograferar	SV	1992-12-14
6	Muren framrensad. Mats Blohmé dokumenterar	N	1992-12-14
7	Mats Blohmé ritar den syd-östra profilen	O	1992-12-14
8	Mats Blohmé ritar den syd-östra profilen	V	1992-12-14

Adress

Box 104, S-391 21 Kalmar

Telefon

0480-45 13 00

Fax

0480-45 13 65

E-post

info@kalmarlansmuseum.se